

УДК 658:373.61

Є. М. ВЛІЗЛО

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Проаналізовано основні тенденції розвитку інвестиційних процесів у державі. Комплексно розглянуто інвестиційний процес в економіці як з матеріально-речовинної, так і з соціальної й природоохоронної точок зору. Визначено основні напрямки інвестиційних потоків у нашій державі.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний процес, розвиток, державне регулювання.

This paper analyzes the main trends of development of investment processes in the country. Complex is considered an investment in the economy, both material and material, and with social and environmental perspectives. The main areas of investment flows in our country.

Key words: investments, investment process, development, state regulations.

Інвестиційний процес в економіці будь-якого типу має тимчасову тривалість і передбачає ланцюжок метаморфоз: ресурси – вкладення – приріст капітальної вартості – корисний ефект. Інвестиційна діяльність передбачає реалізацію цього ланцюжка. Крім того, вона містить у собі етап керування прибутковістю знов створеного капітального майна. Економічне процвітання України, збільшення національного багатства й добробуту її народу може забезпечуватися ефективністю здійснюваних інвестиційних процесів у комплексному розвитку всіх її регіонів.

Серед зарубіжних авторів, які досліджували питання інвестиційних процесів, можна виділити А. Сміта, Дж.М. Кейнса, Р. Харрода, Е. Менсфілда, П. Самуельсона, Лоренса Дж. Гітмана, П. Массе, С. Фішера, Р. Дорнбуша, Р. Шмалензі, А. Кульмана та ін.

Серед вітчизняних економістів на найбільшу увагу заслуговують роботи В. Олександрова, О. Амоші, І. Бистрякова, П. Борщевського, Ю. Бажала, О. Гоша, В. Гейця, Л. Головка, Н. Гончарової, Б. Данилишина, Л. Дідківської, С. Дорогунцова, М. Данька, Я. Жаліла, Д. Стеценка, А. Сухорукова, М. Фашевського, Л. Чернюк, В. Чижової, С. Чистова та ін.

Метою даної роботи є дослідження та аналіз основних тенденцій і проблем розвитку інвестиційних процесів в Україні.

Відтворення національного багатства є і результатом інвестиційної діяльності, і передумовою подальшого соціально-економічного розвитку держави. Спочатку в економічній науці національне багатство обчислювалося як сукупність різних видів накопиченого капіталу. У середині ХХ ст. у зв'язку з підготовкою Міжнародного стандарту статистичного обліку в рамках ООН підхід до його обчислення змінився. Відповідно до цього стандарту, національне багатство є результатом постійного відновлюваного процесу, нагромадження й використання суспільством матеріальних і духовних результатів праці й експлуатованих природних ресурсів для задоволення як поточних потреб, так і довгострокових потреб

економічного зростання [4]. Для побудови ефективної інвестиційної політики держави необхідно розуміти, що національне багатство неоднорідне в поелементному уявленні, воно містить у собі фізичний капітал, людський капітал і природний капітал. Не можна сказати, який із цих елементів важливіший, оскільки вони тісно функціонально взаємозалежні. Людський капітал або природний капітал набувають особливої цінності в сукупності з матеріально-речовинним багатством, створеним цивілізацією. У той же час сьогодні можна констатувати той факт, що окремі категорії національного багатства втрачаються й навіть не підлягають точній оцінці, оскільки для цього немає необхідної інформації. Знищення природних ландшафтів, лісів, тваринного світу з метою розширення прибутку паливно-нафтового комплексу не може претендувати на розумну стратегію й вірну довгострокову мету розвитку цивілізації.

В економічних моделях перекладання витрат на елемент багатства під найменуванням “навколишній світ”, що включає природу й соціальних агентів, зазвичай подається як проблема надвиробництва тих благ, під час створення яких здійснюється подібне перенесення. Оскільки від освіти, науки, культури, охорони здоров’я одержують вигоду практично всі члени суспільства, а в рамках існуючих приватних відносин і обмежених ресурсів у цих сферах далеко не всі мають можливість отримати названі блага, оскільки вони недовиробляються, то це розглядається як позитивний зовнішній ефект. Однак відповідно до таких моделей можна запропонувати ліквідацію надвиробництва за допомогою оподаткування і штрафів за забруднення, а недовироблення – за допомогою субсидій, дотацій і пільг, але тільки до точки рівноваги. У цій точці однаково зберігається якийсь обсяг забруднення, оскільки промислове виробництво не є абсолютно безвідхідним, а доступ до освіти, культурної спадщини, медичних технологій забезпечений не для всіх і не на рівноправній основі [1].

Вищевикладене дозволяє визначити три напрямки інвестиційних потоків.

Перший пов’язаний з тим, що людський капітал є якістю економіки, що змінюється зі зміною професійних навичок, знань, старінням одного покоління й приходом іншого. Коли у структурі національного багатства частка людського капіталу висока, не можна зневажати цим елементом і не розглядати даний напрямок інвестиційної діяльності.

Другий визначається тим, що до видів діяльності, пов’язаних з відтворенням “національного багатства”, відноситься охорона навколишнього середовища. Вона знижує стереотипний показник ефективності виробництва, але сприяє збільшенню багатства за допомогою його збереження, а отже, також вимагає необхідних інвестицій.

Третій пов’язаний з тим, що для процвітання державної економіки й збереження передових позицій у світі необхідно постійно вдосконалювати структуру основного капіталу шляхом заміни застарілого обладнання в базових галузях новітніми технологіями на інноваційній основі. Для модернізації основних фондів так само необхідно здійснювати капіталовкладення, які є невід’ємною частиною інвестиційного процесу.

Тому відносити збільшення національного багатства до інтенсивного інвестування якоїсь однієї його частини помилково. Нагромадження одного

елемента в національному багатстві, наприклад, фізичного капіталу у формі основних фондів, може бути надлишковим в економіці й призвести до зниження ефективності виробництва. Така модель інвестування програмує майбутні господарські втрати. Можна пригадати, що в радянській економіці нагромадження основного капіталу відбувалося за рахунок недооцінки споживчого сектора, економіка функціонувала з максимумом навантаження на свої виробничі потужності, але була далекою від економічного оптимуму й ефективності [3].

Отже, необхідно розглядати інвестиційний процес в економіці комплексно як з матеріально-речовинної, так і з соціальної й природоохоронної точок зору.

Основні фонди – це сукупний запас фізичного капіталу держави. Чим багатша економіка, тим вона має більший розмір основних фондів на душу населення. Основний капітал і земля становлять речовинне багатство країни – це реальні активи із тривалим періодом використання наявних цінностей, які безпосередньо надають послуги протягом цього періоду.

Речовинне багатство держави повинне бути тісно пов'язане з її фінансовим багатством, хоча вони істотно відрізняються. Фінансове багатство дає тільки право на користування речовинним багатством, але саме не може бути використане в реальному виробництві. Таким чином, фінансові інвестиції є ефективним інструментом інвестиційної діяльності й повинні бути спрямовані на збільшення речовинного багатства держави.

У свою чергу, речовинне й фінансове багатства є невід'ємною частиною життєдіяльності суспільства. Людина є споживачем основного капіталу й природних ресурсів, які необхідні для її існування. Відповідно, необхідні інвестиції в людський капітал для його якісного відтворення й збереження життя на Землі. Але людський капітал не може бути збережений в умовах аномального розвитку навколишнього природного середовища, тому що не виключається виникнення різного роду катастроф. Отже, для підтримки людського капіталу необхідні капітальні вкладення в охорону навколишнього середовища й раціональне природокористування, тобто екологічні інвестиції.

У практиці світового господарства інвестиційні процеси здійснюються у двох формах вкладень: 1) як реальні прямі інвестиції; 2) як фінансові портфельні інвестиції [2].

Як правило, ці форми інвестування є взаємодіючими й взаємодоповнюючими, але не конкуруючими. Високий розвиток інститутів фінансового інвестування в значній мірі сприяє зростанню реальних інвестицій.

На макрорівні інвестиціями є всі види майнових і інтелектуальних цінностей, вкладені в об'єкти життєдіяльності суспільства, у результаті яких утворюється прибуток (дохід) або досягається певний еколого-соціальний позитивний результат.

На мікрорівні інвестиції передбачають збільшення обсягу капіталу окремих функціонуючих систем.

Між макрорівнем і мікрорівнем функціонування інвестиційного процесу необхідно виділити регіональний рівень як поєднуючу ланку, оскільки регіональні й місцеві органи влади забезпечують цілеспрямований соціально-економічний розвиток конкретної території, управляють використанням накопичених ресурсів, раціоналізують структуру господарства. Регіональний інвестиційний процес можна

визначити як вищу інституціональну ієрархію на мікрорівні.

Модель інвестиційного процесу в економіці становить собою систему взаємозв'язків окремих категорій суспільного розвитку, спрямованих на відтворення й збільшення капіталу. У результаті утворюється два паралельних потоки взаємодій: перший пов'язаний з розробкою й реалізацією інвестиційних проектів; другий пов'язаний з нагромадженням капіталу й фінансуванням інвестиційних проектів.

Інвестиційний процес у будь-якій моделі інвестування має своє матеріальне стримування у вигляді поєднання різних категорій інвестиційних ресурсів. Комбінування інвестиційних ресурсів в інвестиційному процесі здійснюють суб'єкти національного або світового господарства залежно від складних ринкових і неринкових елементів управління, які проявляються як такі форми:

- а) цільові настанови еколого-соціального й економічного розвитку суспільства;
- б) доходи учасників інвестиційного процесу, що дозволяють здійснювати інвестиційні проекти на основі самофінансування або із залученням кредитів та інших позикових коштів;
- в) платоспроможний попит на продукцію (послуги), отримані в результаті реалізації того або іншого інвестиційного проекту;
- г) рівень інвестиційних витрат, прийнятних для ринку, і їхня рентабельність;
- д) терміни окупності інвестиційного проекту і його достатність порівняно з іншими інвестиційними проектами;
- е) якість життя населення і якісний стан навколишнього середовища.

Модель інвестиційного процесу залежить від сформованої системи економічних відносин. Ринкова економіка індустріально розвинених країн поставлена сьогодні на чолі світового господарства. Відповідні їй основні прийоми господарювання пропагуються й впроваджуються в економіку тих країн, які відкриті світовому господарству. Безумовно, у західних економічних системах, моделях розвитку, господарських механізмах є позитивні сторони. Наприклад, постійний взаємообмін реальних ресурсів і процесів з фінансовими потоками. У той же час, у ньому існує досить заплутана система взаємних боргів, що впливає на інвестиційний процес у світовому господарстві. Інститут фондових бірж перетворений на типову пірамідальну структуру з масштабними спекуляціями валютами різних держав на основі їхніх плаваючих курсів, що спричиняє відтік фінансових ресурсів з реального сектора економіки.

Крім того, на заході набув поширення механізм розростання суто фінансових інвестицій на перешкоду інвестуванню в реальний сектор економіки. Відповідно, є спроби впровадження такого ж механізму й в економіку України під виглядом передових технологій ринкового управління. Тут треба відзначити, що фінансові потоки, особливо в поєднанні з купівлею-продажем цінних паперів і іноземних валют, здатні практично повністю відійти від відтворення реального капіталу. Такий відрив можливий лише на певний проміжок часу, тривалість якого залежить від можливості залучення нових коштів у самозамкнуті фінансові потоки, але в результаті виникає кризова ситуація й всі пірамідальні структури зникають.

Модель інвестиційного процесу характеризується певними цілями, умовами

й обмеженнями соціально-економічного розвитку суспільства з урахуванням відповідного набору параметрів, які визначають напрямки й характер капіталовкладень. Ці параметри можна розбити на чотири групи:

- 1) напрямки інвестицій відповідно до мети відтворення капіталу;
- 2) макроекономічні характеристики (темпи зростання ВВП, заощадження, інвестиції, експорт тощо) і структурні характеристики (галузеві, відтворювальні, регіональні);
- 3) інституціональне середовище інвестування (особливості розвитку фінансових систем, джерела фінансування інвестицій, механізми міжгалузевого й міжрегіонального переливу капіталу);
- 4) поєднання й відносна роль різних суб'єктів інвестиційного процесу й принципів прийняття рішень.

У теорії й практиці економічного розвитку існує безліч моделей інвестиційних процесів, які є досить гнучкими й можуть трансформуватися. Досконалою вважається та модель, що забезпечує прогностичність соціально-економічного розвитку країни, сприяє підвищенню якості життєдіяльності й дозволяє вирішувати перед суспільством конкретні завдання в певний термін. Досить добре описані моделі інвестиційного розвитку у вітчизняній економічній літературі.

Література:

1. *Бабенко Г. О.* Проблеми та шляхи структурної перебудови економіки / Г. О. Бабенко // Підтримка вітчизняного виробництва: напрямки, критерії. – Донецьк : ІЕП НАН України, 1999. – С. 59–65.
2. *Галій І. І.* Можливості залучення іноземних інвестицій в економіку України / І. І. Галій // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин : зб. наук. пр. КНУБА. – К., 2000. – Вип. 8. – С. 21–29.
3. *Галій І. І.* Тенденції інвестування та приватизаційних процесів у регіоні / І. І. Галій // Регіональна економіка. – 2000. – № 3. – С. 61–66.
4. *Тимохова Г. Б.* Регулятивні методи государства в инвестиционном процессе / Г. Б. Тимохова // Проблемы равновесия экономических систем в условиях рыночной трансформации : материалы межвуз. науч.-практ. конф., Харьков, 27 апреля 2001 г. – Х., 2001. – С. 67–68.

Надійшла до редколегії 27.01.2011 р.